

Antequam Petrus secundum Christū negaret, exierat foras ante principis atrium. Et vt Marcus solus meminit, tunc primo gallus cantauit. Petro autem reuerso in atrium, secundo ab eo negatur Dominus. Cū verò statim exisset ianuam, vt Matthæus ait, vidit eum alta ancilla, & dixit eis qui stabant ad ignem: Qui hic erat cum Iesu Nazareno. In quibus peccatis perseverans, in grauiora incidit, vt qui minima spernit, in grauiora corruit. Et tunc gallus cantauit. Et recordatus Petrus verborum Domini, cepit flere. Græcè, *ἔπιβάλων*: Quod rectè vertit interpres. Nam *ἐπιβάλλω*, aggredior aliquid, & capesso significat.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

CHRISTVS summo mane Pilato sistitur, accusatus non responderet, Barraba dimisso iudicatur, illuditur,

& ad crucifigendum ducitur: diuisis eius vestimentis inter duos latrones crucifigitur, ridetur, & blasphematur: ortis super terram tenebris aceto potatus expirat: à cruce depositus à Ioseph cum honore sepultus est.

E† T confestim mane concilium facientes summi sacerdotum cum senioribus & scribis, & vniuerso concilio, vincientes Iesum, duxerunt & tradiderunt Pilato. †Matth. 27. a. Luc. 23. a. Ioā. 18. c. f

Ex Cæsaris instituto Iudæi mortis pœnam non infligebant, sed damnatum ab eis morte, moris erat illum seculari iudici tradere: quod & de Christo faciunt, ducentes eum vinctum ad Pilatum pœfidem.

Et interrogauit eum Pilatus: Tu es Rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. † Pilatus autem rursus interrogauit eum, dicens: Non respondes quicquam? Vide in quantis te accusant. Iesus autem amplius nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus. †Matth. 27. b. Ioan. 19. b

Cū Pilatus Cæsaris apud Palestinam vices gereret, caue-

ret, cauere maximè debuit, ne quis regnum illud affectans Pilatum Romanis redderet inuentum. Ideo non immerito quærit: Tu es Rex Iudæorum: Cui nihil hæsi- tans respòdit: Tu dicis. Nec his còtenti sacerdotes prædicta testimonia falsa coram Pilato proferebant, at Iesus vti prius, tacuit. Cui Pilatus ait: Vide in quantis te accusant. Græcè est, *ὡς ἂν εἴη κατὰ μαρτύριον*, id est, vide quã- ra aduersum te adducunt testimonia: quæ non magis quàm superiora curat.

- †Matth.
27. b.
Luc. 23. c.
Ioan. 18. g
- †Per diem autem festum solebat dimittere illis vnum ex vinculis quemcunque petiissent. Erat autem qui dicebatur Barrabas, qui cum seditionis erat vinculus: qui in seditione fecerat homicidium. Et cum ascendisset turba cœpit rogare sicut semper faciebat illis: Pilatus autem respondit eis, & dixit: †Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Pontifices autem concitauerunt turbam ut magis Barrabam dimitteret eis.
- †Matth.
27. b.
Luc. 23. c.

Moris erat Iudæis vnum vincitum quantumuis perniciosum in festo paschatis à Iudice seculari expetere ab- soluendum, at quoniam Pilatus Christum vt innocentè liberare nõ poterat, Iudæis illū tanquã malefactorè pro- posuit liberandum. Propterea eum proposuit illis quem non dubitabat eligendum, sciens quia per inuidiam tradi- tus esset. Barrabas verò peniciosissimus, & vrbi inuen- tissimus esset, ideo quemcunque vellent amborū dat eorum optioni eligendum. At cum ascendisset turba: Græci habent, *ἀναβουβάς*, id est, acclamasset. Interpres aut leg- it *ἀναβουβάς*, sublato, *ὄμιλον*, sensus est autem: Cum ascendisset siue acclamasset turba fortè à senioribus ad hoc inducta, cœpit rogare & postulare Pilatum, vt con- suetudinem obseruaret hæctenus solitam, & faceret sicut semper faciebat illis, nimirum vt vnum illis vin- ctum daret. Hanc autem turbæ postulationem solus re- citat Marcus. Pilatus autem gaudens, sperabat illos petere CHRISTVM, quem sciebat per inuidiam tradi- tum: ideo petit, nõnne vellent illum. Turba per ponti- fices excitata potius elegit Barrabam.

Pilatus

Pilatus autem iterum respondens, ait illis: † Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerunt: Crucifige eum. Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. Pilatus autem volens populo satiifacere, † dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæsum vt crucifigeretur.

†Ioā.18.g
& 19.c.

†Ioā.19.c
Act.3.c.

Quod autem dicitur, regi Iudæorum, Græcè est: ὁ βασιλεὺς βασιλεία τῶν ἰουδαίων. Id est, quem vocatis regem Iudæorum, quoniam sua spe fraudatur, rogat saltem eorum iudicium, non arguens eos quòd liberauerint nocentem, sed vel saltem parcerent innocenti, sed post Isaiam dicere poterat: ✠ Expectaui vt facerent iudicium, fecerunt autem iniquitatem. Nec enim turbæ solum, sed & principes & seniores, vehementius clamant vt crucifigatur, tanquam malefici criminis reus.

✠Isa.5.c.

† Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei, plestentes spineam coronam. Et cæperunt salutare eum: Aue Rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine: & conspuebant eum: & ponentes genua adorabant eum.

†Matth.
27.c.
Ioā.19.a.

In atrium prætorij, Græcè, ἰὸν τῆς ἀουλῆς ὁ ἰὸν τῆς πραιτόριου. Id est, in aulam quod est prætorium, siue atrium. Est autem atrium porticus in egressu domus, vbi ferè solet esse prætorium, ijs in domibus præsertim quæ causas tractare habent. Et illic induunt eum purpuram, quam Matthæus chlamydem vocat coccineam, Ioannes vestem purpuream. Hac autem veste illudebant ei tanquam regi Iudæorum, spinea verò corona pro diademate regio, atq; arundine pro sceptro omnem Christo iniuriam, quam Iudæis hostibus eius placere putabant, imò quamcunque excogitare possent, irreuerentiam inferebant, modò illum irriforiè adorantes, modò verbis exprobrantibus salutantes, modò alapis in faciem, aut collaphis in collum cædentes: & tanquam inuiti veritatem præfagientes.

X 3

Et post-

Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt illum vestimentis suis, & educunt illum ut crucifigerent eum. † Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri & Ruffi ut tolletet crucem eius.

† Matth.
27. d.
Luc. 23. d.

Matthæus dicit quòd exuerunt eum chlamyde, intelligendum est chlamyde purpurea quam illum pro ludibrio induerant. Illudum verò induerunt suis vestimentis, & eduxerunt ut crucifigeretur. Et primò impoferunt illi crucem, deinde ne deficeret in via coegerunt Simonem Cyrenæum ut iuaret eum: qui celebratur tanquam ex fama benemeritis ut mereretur duos habere filios Christi discipulos.

† Matth.
27. d.
Luc. 23. d.
Ioan. 19. c.

† Et perducunt illum in Golgotha locū, quod est interpretatum Caluarie locus. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum, & non accepit.

Ductus est Christus in Caluarie locum, vbi & decolabantur criminosi, & suspendebantur. Inde ibi cernebatur capita olim suspensorum. Et antequam Christū suspendere dederunt vinum myrrhatum, & nō accepit. Matthæus autē dicit: dederunt ei acetū felle mixtum, tanquā illudentes. Aceto nanq; fel miscuerunt, ut acris fieret & amarius: quòd acerbi essent Iudæi & amari.

† Matth.
27. d.
Luc. 23. e.
Ioan. 19. d.

† Et crucifigentes eum diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem super eis quis quid tollet. Erat autem tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus cause eius inscriptus: Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones, unum à dextris, & aliu à sinistris eius. Et impleta est scriptura que dicit: † Et cum iniquis reputatus est.

† Isa. 53. d.
Mat. 27. c.

Matthæus & Marcus dicunt, milites Christi vestimenta per sortem diuisisse. Ioannes verò specialius scribit: De vestimentis eius fecerunt quatuor partes, quas inter se diuiserunt: super vestem verò miserunt sortem, iuxta prophetiam: ✠ Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et erat hora tertia quando crucifixerunt eum, Id est, nona ante meridiem, quæ tertia erat ab orto sole, quando diem incipiebant. Siquidem hora tertia crucifixus est Dominus,

✠ Psal.
21. c.

nus, quemadmodum Marci textus Græcè habet, neque in eo mendum est. Sex enim horas pependit in cruce, antequam moreretur Dominus. Hieron. in Psal. 77. annotat in Marco scriptum fuisse hora sexta, notula senarij numeri, quæ est 6. sed descriptorum abufu esse 6. quæ est notula numeri ternarij, pro 6. At cum Lucas dicat quod hora ferè sexta factæ sunt tenebre, ante quod factam multa acta sunt, Christo pendenti in cruce, multa in eum iactata conuitia, collocutio Christi ad Mariam & Ioannem, verisimilius est hora tertia crucifixum esse, à quo tempore vsque ad excitatas tenebras horæ penè tres intercesserunt: & ab excitatione tenebris, vsque ad Christi mortem, horæ tres alie.

Et pretereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah, tqui destruis templum Dei, & in tribus diebus reedificas: saluum fac te metipsum, descendens de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum scribis dicebant: † Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Christus Rex Israël descendat nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei.

† Ioã. 2. d.

† Matth.
27. c.

Luc. 23. f.

In multis blasphemauerant eum prius, vt ait Hiero. in Isã. super illud: ✠ Blasphemauerunt sanctũ Israël, vt pote clamando: Nõne hic est filius fabri, & : Dæmoniũ habet, & : Samaritanus est, & : Non habemus regẽ nisi Cæsarem. Quia igitur dereliquerunt Christũ, & blasphemia uerunt sanctũ Israël, idcirco abalienati sunt retrorsum: vt qui appellabantur pars & filij Dei, postea de his diceretur: ✠ Filij alieni mentiti sunt mihi. Vnde Iudæi filij Dei vocabulum scripturis sibi creditum blasphemantis irident, milites autem ignari scripturarum, non sub filij Dei nomine Christo insultant, sed sub nomine regis Iudeorum. Quod aut latrones cum eo crucifixi, Christo conuitiari dicantur, vel hoc dicitur, quia in principio vterque conuitiabatur, sed statim viso teræ motu, tenebris, & alijs mirabilibus, alter eorum creditit, & illum filium Dei confessus est, gentiles figurans, altero cum Iudæis in infidelitate permanente.

✠ Isã. 1. b.

✠ Psal.
17. g.

Et facta hora sexta tenebræ factæ sunt per totam terram

X 4

vsque

usque in horam nonam. Et hora nona exclamavit Iesus voce magna, dicens: Eloi, Eloi, lammasababani. Quod est interpretatum: † Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me.

† Psal. 21.
2.

✠ Jer. 15. b

✠ Amos.
8. c.

✠ Psal.
68. f.

✠ Hebrę.
5. c.

✠ 1. Petr.
3. d.

Has tenebras nemo negabit fuisse miraculosas, cum plenam fuisse lunam constet in die passionis, ut Prophetia Ieremię 15. impleteretur. ✠ Occubuit sol, cum adhuc media esset dies. Retraxit sol radios, ne aut pendentem Dominum videret, aut impij sua luce fruerentur. Et ✠ Amos. 8. ✠ Occumbet sol in meridie, & contenebrabitur super terram in die lux. Ut igitur qui manus impias in CHRISTVM ausi sunt iniicere, priuari meruerunt tribus horis lumine patris, splendore filij, & illustratione spiritus sancti: iuxta prophetiam: ✠ Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Inde Christus culpę primę & gravitatem attendens. ✠ Exclamavit clamore & fletu valido, & exauditus est pro sua reverentia. In quo ostēdit quantum flere debeant qui peccant, quando sic fleuit. ✠ Qui nunquā peccavit, nec inuentus est dolus in ore eius. Eius autem clamor huiusmodi erat: *ἐλωι, ἐλωι, λημὰ σαβαχθάνι*, quod interpretatur, DEVS meus, DEVS meus, quare me dereliquisti? non quod se putaret à DEO patre derelictum, verum ostendere volens, quoniam his calamitatibus implicitus, ad cuius animam vsque intraerant aquę, à patre volente traditus, & talia pati permisus, ut populus qui apud patrem adeo fuerat honoratus, reciperet quam in illum mercedem fuerat lucratus: implens patrum suorum mensuram, & quę super Prophetas exercuerat, ut diuinę prospectiois lumine priaretur, & in tenebris efficeretur, qui verum à se lumen abiecerat, dicens: Tolle, tolle, crucifige eum.

Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce, Eliam vocat. Currens autem vnus, & implens spongiam aceto, circumponensq; calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

Hos autē existimandum est fuisse gentiles, & fortē Romanos milites, Hebręum Idioma non capientes, vel si Iudæi

Iudæi fuerint, hoc per irrisionem dixisse: quasi ad Eliæ nomen alluderet. sed vt suam manifestarent leuitatem, & sui cordis inanem cauernam, & vagum latibulum, spongia vtuntur ad dominum suum potandum.

† Iesus autem emissa voce magna, expirauit. Et velum templi scissum est in duo, à summo vsque deorsum.

† Matth.

27. f.

Luc. 23. c.

Ioan. 19. c.

De celeb.

missæ. ca.

in quadâ.

Nos morientes submissa voce, vel quasi nulla expiramus, qui de terra venimus, & redimus in terram. Hic autem qui de cælo venerat, statim rediturus in cælum, exaltauit vocem suam, vt nemo presentium ignoraret vocem eius, plusquam humanam. Quæ autem fuerit hæc vox, insinuat Lucas, dicens: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Sed quam vocem mirabilia multa sunt secuta: Marcus solû templi velum refert scissum: cæteri Euangelistæ cætera narrant. Velum autem ideo scissum est, vt legis sacramenta multis tecta velaminibus, gentibus paterent, & ad eas vsque transirent, à summo mundi exordio, vsque ad finem eius.

Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat. † Erant autem & mulieres de longe aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome. Et cum esset in Galilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei: & aliæ multe quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymam.

† Matth.

27. f.

Centurio gentilis legem ignorans, ex mira Christi expirantis voce, & plusquâ hominis, & tot tantisque interea mirabilibus, Christum Dei filium audet vocare, & gens Iudaica aded exæcata non erubescit talem & tantum scripturis satis superque probatum manifestè negare, vt palam verum fiat: Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. nec solum Centurio, sed & milites qui cum eo erant, qui & gentiles talem ipsum confitentur. imò & mulieres à longe spectaculum cernentes, quas Christus ad mortem vsque comites habuerat, eius morti compatiebantur, in sultantibus & furentibus in eum miseris & feris Iudæis.

† Matth.

27. g.

Luc. 23. g.

Ioan. 19. g.

† Et cum iam serò esset factum quia erat parasceue,

X 5

(quod

(quod est ante sabbatum) venit Ioseph ab Arimathæa, nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei: & audacter introiit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Pilatus autem mirabatur si iam obiisset. Et accersito Centurione, interrogauit eum si iam mortuus esset. Et cum cognouisset à Centurione, donauit corpus Ioseph.

Non est intelligendum quod ab Arimathæa uenerit, sed ortus ab Arimathæa, Græcè, ἀπὸ ἀριμαθαίας, quod est ortus ab Arimathæa, uenit ad Pilatum corpus Iesus petiturus. Est autem Arimathæa, quæ & i. Reg. i. dicitur Ramatha, siue Ramathaim Sophim, Hiero. teste, ciuitas Elchanæ, patris Samuelis, in regione Thamnitica iuxta Diospolim, huius Ioseph patria, ut uidere est apud Hiero. de locis Hebraicis. Quod uerò sequitur, nobilis decurio, Græcè est ἐκκλησιαρχὴς, quod Erasmus uertit honestus senator. Certè interpres βουλευτὴν decurionem uocat, quòd senatores essent municipales, quos uocamus urbis còsules: qualem putes eum dignitatem obtinuisse Ierosolymis. Rationem uerò reddit cur Iesu corpus Ioseph petierit, quia scilicet expectabat regnum Dei. Pilatus autem admirabatur quod Iesus adeò leuiter obiisset, quem credebatur tanquam diuinum hominem tardè moriturum, qui ceteros uita & uirtute excederet, & mortuos excitaret.

† Matth.

27. g.

Luc. 23. g.

Ioã. 19. g.

† Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum inuoluit sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra: & aduoluit lapidem ad ostium monumenti. Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph aspiciabant ubi poneretur.

Marcus Nicodemum silentio pertransijt, qui & aromata secum detulit ad impediendam corruptionem, nec hoc frustrà dicit Hieronymus, Ioannem referentem, sicut mos est Iudæis sepelire, quia in officijs mortuorum morem cuiusque gentis monuit esse seruandum. Ioseph igitur sindonem mercatus, & Nicodemus aromata, ut duorum sufficeret testimonium. Sed & mulieres aspiciabant ubi poneretur, ut & sua præstaret obsequia, & trácto sabbato uenirent ad yngendum eum, sicut & reuera uenerunt.